

HADTÖRTÉNELMI APRÓSÁGOK.

566. *Zoltay István szendrői kapitány levele.* Köszönetemnek és magam ajánlásának utánna. Emlékezhettek reá, hogy én az *Svendi* uram ő nagysága levelét én ti közöttetek elhordoztattam, hogy minden kaputól hat-hat fát hozzatok. Azért ez levél látván elkezdjétek az fahordását, mert ha el nem kezditek, minden követetlen reátok bocsátom innét mind az lovagokat, mind az németeket és addig mind ott tartom közöttetek, míg az fákat teljességgel meg nem hordjátok.

Továbbá az mi dézsma buza ott az két falun vagyon, mindjára beküldjétek. Ezbe egyebet ne tegyetek, mert bizony kárt vallotok.

Isten tartson meg. Datis ex Szendrő 27 Februarii anno 1566.

Stephanus Zoltay
capitaneus.

Kivül: Ez levél adassék az garadnai és forrói biráknak kezükbe.

Eredetije papiroson, zárlatán zöld pecséttel; a czímeres pecsétben leveles koronából kinéző kardot tartó kéz; Kassa városa levéltárában, lajstromozatlan.

Közli KEMÉNY LAJOS.

A régi magyar szekérvár. Michael, Seigneur de Montaigne, ki 1533-ban született és 1592-ben halt meg, hírneves «Essais»-iben följegyzett valamit a régi magyar szekérvárról, ami úgy látszik elkerülte eddig történetíróink figyelmét.

Az illető passus a harmadik könyv 6-dik fejezetében található, melynek czime «Des Coches». Nála e szó, úgy látszik, kocsit vagy szekeret jelenthet, mert említi, hogy mindig rosszul érzi magát kocsin, hordozható ágyban, hajón vagy csónakban: és akár városban akár falun gyűlöl bármennemű más utazási módot mint lóháton.

A hadiszekerek használatáról szóló szakaszt avval a megjegyzéssel vezet be, hogy ha emlékezőtehetsége többet tudna a szekerek hasznáról a háborúban, nem áttallaná többet írni róluk stb. és azután így folytatja:

«J'en diray seulement cecy, que tout freschement, du temps de nos peres, les Hongres les meirent tresutilement en besongne contre les Turcs: en chascun y ayant un rondellier et un mousquetaire, et nombre de harquebuses renees, prestes et chargees, le tout couvert d'une pavesade, à la mode d'une galliote. Ils faisoient front, à leur bataille, de trois mille tels coches: et, apres que le canon avoit joué, les faisoient tirer, et avaller aux ennemis cette salve avant que de taster le reste, qui n'estoit pas un legier advancement; ou descochoient lesdits coches dans leurs escadrons, pour les rompre et y faire jour; outre le secours qu'ils en pouvoient prendre, pour flanquer en lieux chatouilleux les troupes marchant à la campagne, ou à couvrir un logis à la haste, et le fortifier.»

Meg fogom kísérteni a fordítást, mely körülbelül így hangzik:

«Csak azt akarom megemlíteni, hogy egészen újabb korban, apáink idejében a magyarok nagy hasznukat vették (a szekereknek) a törökök ellen; minden szekérben volt egy tárcsás és egy puskás, és számos nehéz puská csatarendben, készen és megtöltve; az egész fődözve egy mellvérttel, mint egy hadi gályán. Csatáikban három ezer ilyen szekér képezte a harcsvonalat; és miután az ágyúk dolgoztak volt egy ideig, a szekérvár sortüzet adott és időt engedtek az ellenségnek ezt az adagot elnyelni, mielőtt a maradékot megízleltették volna velük, ami nem volt egykönnyű előrenyomulás; vagy pedig a mondott szekereket az ellenséges hadsorok ellen szalasztották, hogy azokat fölbontsák és rést törjenek át rajtuk; azonkívül a harcba induló csapatok védelmére szolgáltak (a szekerek) amikor ezek csiklandós helyeken az oldalakat fődözték, vagy pedig amikor valahol a csapatok megfészkeltek magukat és e pozíciót gyorsan fődözni és megerősíteni kellett.»

Rondelle tárcsát jelent és *rondellier* tárcsást (celui qui se sert d'une rondelle à la guerre). De a tárcsával együtt persze kopját is használt az illető vitéz.

Mint látjuk, továbbá, Montaigne a löfegyverek három nemét különbözteti meg, t. i. canon, harquebuse és mousquet; tehát ágyú-öreg puská és puská.

A *pavesade* értelmét illetőleg «Pavoisade d'une galère» írja Nicot «c'est le grand nombre de pavois qui sont ez deux costez de la galère

pour couvrir et defendre ceulx qui rament.» Tehát *pavoisade* alatt nagyszámú pajzsot kell értenünk, melyek a gályának mindkét oldalán voltak fölakasztva, hogy az evezőket eltakarják és megvédelmezzék.

Sajnálattunkra Montaigne nem említi, hogy hol olvasta vagy hallotta azt, amit a régi magyar szekérvárról írt, de mint azt nemrég Pierre Villey kimutatta ¹ ő Chalcocondylas azon francia fordítását használta, mely Blaise de Vigenere tollából Párisban 1577-ben jelent meg. A fordító maga is bevallja, hogy nem követte vakon az eredetit hanem megbővítette. Montaigne azután toldott hozzá még többet is.

A görög eredeti, mint tudjuk, latin fordításban csak ennyit mond:

«In singulis curribus duo viri stabant, scutifer et bombardarius. In iisdem vehebantur bombardæ plurimæ quas zarobotanas nominant.»

Ha nem csalódom a «zarobotanas» szó alatt «sereg-bontó» ágyút kell értenünk, mely név a «Nyelvtörténeti szótár» szerint már Comeniusnál (1643) és Biró Márton «Prédikációiban» (1761) is megvan, tehát nem modern faragású. De e szóról és ágyúfajtáról alkalmilag valamivel többet.

Kropf Lajos.

Wesselényi Ferencz nádor patens levele Barkóczy István katonáihoz. Tekéntetes és Nagyságos Barkóczy István Ur, vagy más akárki kapitánysága alatt levő Kegyelmes Urunk eő Felsege mezei hadnagynak, vajdáknak, zászló tartóknak, azoknak vicéinek és az egész katonáknak közönségesen köszönötünket, s az kiknek illik, szolgálattunkat is ajánljuk. Minémű hallatlan és keserves panaszt tegyenek az fölfüldrül ti kegyelmetek ellen, bötürül-bötüre leírt ezen Patensünk-bül büvebben megh érti, az ki így szonál.² Accedál az is hozzá, hogy mi kegyelmes urunk, bár ugyan az idegen nemzetségeknek rajtunk való uralkodása miatt nem sanyargattatnánk is, de az istentelen, Istentől elfajolt, minden gonoszságra hajlott, magunk hazánkban termett és nevelkedett hadaktul is, legh kíváltképpen az kik nagyságos Barkóczy István uram és mások kapitányságok alatt graszszálnak és tüzeskednek; annyira vagyunk és jutottunk, hogy már az szegénység érezvén, sőt még el sem viselhetvén kemény és istentelen

¹ Pierre Villey «Les livres d'histoire moderne utilisés par Montaigne.» (Paris 1908).

² Hangzik.

igájokat, sarczoltatásokat, üldözéseket, gyilkosságokat erűszak tételeket és csudálatos keresztény embertől, ki sem gondolható, kénzásokat, melyektől még az nemesség is ment nem lehet, csak azok is a mi megrontásunkra, nem lévén dependentiájok sem kapitányoktól, sem másoktól, sőt az Istentől is, kit szemtül-szembe megszidalmaznak, nem lévén semmi félelmek, lehetetlenség, ha nem compeskáltatnak, hogy éppen meg ne emésztessünk. És eddig vagyon a panasz. Így lévén a dolog, az ilyen ellenetek való, istentelen s égben kiáltó csin-talankottatástokat semmi lét uttal tovább henyélő szemmel nem nézhetvén, megírtuk föllül meghnevezett tekintetes és nagys. szalay Barkóczy István uramnak, kegyelmetek fő kapitányának, ha annak esméri és kíván ő kegyelmétül függni (amint hogy kiki, aki zászlója alá iratta magát, tartozik is jó rend szerint függni eő kegyelmétül) egyáltalán véget vetesse föl veletek azon fizetéstekeket, amely Kassán készen vagyon. (ha pedig mi praetensiótok s kérdezéstekeket vagyon, ez aránt Urotokkal s császártokkal lévén dolgotok, attól várjátok; s oly kegyelmes királyunknak esmérjük eő Felségét, igaz supplicatiótok meghallgattatik) Azt is megh hattuk ő Felségének, ha átalkodott lator-ságtokat, szófogatatlanságtokat látja eő kegyelme, úgymint kapitánytok, mint sem eő kegyelme, katonái jó hírneve, s kegyelmes ura előtt egyfelől, s másfelől nemes vármegyék és Urak feő Rendek előtt ártatlanul gyűlöltessék; egyet értvén az nemes vármegyékkel, s vice Generalis urammal, üzzön, kergessen benneteket, mint érdemlett latrokat, akik tudniillik szófogatatlanságban taláztatnak. Ha penigh eő kegyelmét kapitánytoknak ösmervén, függtek eő kegyelmétül, megh hattuk ilyen kapitány authoritásával s tisztivel, s az ilyen csinttéví latrokat fogassa, büntesse s ülesse, ha maga eő kegyelme becstelenséget szenvedni nem akar. Tudva légyen penigh nálatok, kegyelmes Urunk eő Fölghe parancsolatjából magunknak kell a föl földre mennünk és ott generaliskodnunk, soha ne gondolja közületek a maga gondotlanja azt, azzal a fenyegetéssel, hogy ellenséghez megyen, minket meg éjesszen, mert ott is eb léssen, rossz léssen, hiti szegett, s hitetlen magyar léssen az olyan, s több között örökké való számkivetett fogh az olyatén . . . lator Magyarországhban szenvedni és vármegyéből vármegyékbe, még maradékjok nevét is átkosom beírván protocollumokban, mígh magyar világ fennáll, az olyan hűtiszegett . . . se becsek, se érdemek, maradások Magyarországhban soha nem léssen; kire nézve az nemes vármegyéknek is megírtuk, ha meg nem szünik az olyatén lator csin-talankodó (tisztességh adassék az jámboroknak) támadgyanak fel ellene s büntessék érdeme szerint az olyan hazáját pusztító

latrot és tolvajt s tisztítassék a lator a jámboroktul: Valóban szép magyarság, az mikor kardot kell hazája mellett kötni s kivonni, s a pogányság ellen oltalmazni, akkor sokan nemcsak Istent káromló ellenségre, hanem magunk nemzetire és nemes vér atyánkfiaira, tején kenyerén, pecsenyéjén tartott gazda felebarátján tolvajol s kóborol és minden istentelenséget elkövet. Kihez képest, kegyelmeteket közönségesen intjük, sőt palatinusi autoritásunk, s tisztünk szerint erősen hadgyuk s parancsoljuk kegyelmeteknek, tekintvén Istenét, teremtőjét s igaz magyarságának nemét, az ilyen csintalanságnak békét hagyván, kiki zászlója alá menvén, igaz katona nevét bujztatván magában, iljen csendesesen, békességesen, amint illik; egyébaránt hidgye, soha bizony oly ország szegletire el nem bujhatik, hogy latorságának érdemlett bérét el ne vegye. In reliquo éltesse isten kegyelmeteket! Secus non facturi. Datum in Castello nostro Teplcze die 22 Aprilis Anno 1664.

Hadadi Vesselényi Ferentz
Palatinus.

A gróf Nádasdy levéltár másolati példányáról (az okirat külső címe: Paria pro Domino Comite a Rottal) I nro 703.

Közli: SEBESTYÉN JÓZSEF.

Kordás Mihály huszár zászlóvivő vitézi tettei. Kordás Mihály a cs. és kir. 12. huszárezred azon vitézei közül való, ki 58 éven át ténylegesen szolgált és besorozásától fogva végig küzdötte mindazon hadjáratokat, melyeket Ausztria és Magyarország vívott külellenségeivel 1800-tól kezdve.

A cs. és kir. 12. huszárezred története szerint ¹ Kordás 1800-ban lépett be az ezredbe akkor, mikor az I. Napoleon ellen kitört háború alkalmával a jász, kún és hajdú vármegyékből is toboroztak egy insurrectió huszárezredet.²

Első érdemleges vitézi tettét 1813-ban a drezdai csatában vitte végbe. Itt ezrede a Meskó altábornagy vezette könnyű hadosztály

¹ *Gustav Ritter Amon von Treuenfest* Geschichte des k. k. Huszaren-Regiments stb. Wien, 1876. 210. l.

² Az ezredet már 1800-ban a rendes sorhadi huszárezredek közé sorolták; mint ilyennek az ország nádora lett a tulajdonosa és ezen időponttól kezdve «Palatinus huszárezred»-nek nevezték. *Alphons Freiherr von Wrede* Geschichte der k. u. k. Wehrmacht stb. III. Band I. Hälfte. Wien, 1901. 296—299. l.

kötélékében Szece Ferdinand vezérőrnagy dandárához tartozott, a mely, a mint tudjuk, a cs. k. 58. gyalogezreddel és a Ferdinand főherceg nevét viselő 3. huszárezreddel együtt a szövetséges osztrák-ország hadsereg balszárnyán küzdött halálmegvetéssel de balszerencsével. A mikor ugyanis a francziák gyalogsági és lovassági tömege megrohanta Meskó zászlóaljait és lovas osztályait, nagy kavarodás támadt. Ebben *Kordás* az egyik francia üteg közé rontott, lekaszabolta a közelében álló tüzérlegénységet és az egyik ágyút zsákmányul ejtette. ¹

Szeptember havában nagyobb portyázó különítményeket alakítottak a szövetséges seregek azon czélzattal, hogy nyugtalanítsák I. Napoleonnak visszavonulási és összeköttetési vonalait s ahol csak szerét ejthetik, fogják el a francia szállítmányokat és ejtsék zsákmányul a raktárakat és egyéb hadiszereket.

E portyázások alatt Altenburg városának ostromára is került a sor. Thielemann és gróf Platoff vegyes csapatokból alakított különítményéhez *Illéssy* huszárezredes is csatlakozott három 12-ik huszárezredbeli századdal. A mondott város alatt harcra került a sor, a hol meglehetősen hosszú és heves küzdelem után a francziák Zeits városa felé visszahúzódtak. A tusakodásban a francziák körülfogták a lovát vesztett *Andóts János* közhuszárt. *Kordás*, a ki társa veszedelmét meglátta, gyors elhatározással és nagy dühvel rátámadt a francziákra, közülök egyet levágott, a többit futásba verte, egy lovat zsákmányul ejtett, a melyre társát felültetvén, elrobogott vele.

Később, a midőn a francziák megint védelemre készültek és tüzéségüket is fölvonultatták, *Kordás*, a roham után, az ellenséges tüzéség közé rontott, összekaszabolta az ágyúkat kezelő legénység egy részét, s a mikor a többi az ágyúk egy részével elmenekült, két ágyút lefoglalt és ezeket meg is tartotta. ²

Jutalma az arany vitézségi érem volt.

A hosszú háborúkat követő békeévek alatt is úgy látszik kifogástalanul viselkedő katona volt *Kordás Mihály*, mert a mikor már 33 évet szolgált egy huzamban, 1833-ban életfogytiglan ingyen zsoldban részesítették. ³

1845-ben már mint zászlóvivőt említi ezrede története. ⁴

¹ *Gustav Ritter Amon von Treuenfest* i. m. 77—78. l.

² U. o. 86. l.

³ U. o. 163. l.

⁴ U. o. 175. l.

1849. október 1-én a Sándor orosz czár által adományozott V. osztályú orosz Szent-György-rend keresztjével tüntették ki a vén vitézt. ¹

1857-ben abban a kitüntetésben részesült az agg harcos, hogy a mikor június 18-án a katonai Mária Terézia-rend százéves fordulóját ünnepelték meg Bécsben nagy pompával, az ezred őt is kiküldötte képviselőjében. ²

Meghalt 1858 április 16-án, vagyis 58 évi tényleges katonai szolgálati évében!

Díszes temetésén ezrede egész tisztikara és bajtársainak majdnem valamennyie megjelent, hogy megadják a végtisztességet annak a vén veteránnak, a ki egy félszázadnál is tovább hűséggel szolgálta királyát és hazáját. ³

—*ch.*

¹ U. o. 197. l.

² U. o. 209. l.

³ U. o. 210. l.